

УДК 343.234.5

DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2021.01.07>

Мищенко Ерік Ервандович,
здобувач кафедри кримінального права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
прокурор Київської місцевої прокуратури № 7 м. Києва
ORCID 0000-0002-4019-559X
mishchenko.law@gmail.com

ЗНАЧЕННЯ ДІЙОВОГО КАЯТТЯ ДЛЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

Анотація

Метою статті є встановлення значення дійового каяття для призначення винному покарання.

Наукова новизна полягає у тому, що стаття є першим комплексним дослідженням врахування елементів дійового каяття для призначення винному покарання.

Висновки. Встановлено два основні напрямки впливу елементів дійового каяття на обрання судом виду й міри призначуваного винному покарання: через застосування загальних засад та спеціальних правил призначення покарання.

Вплив елементів дійового каяття на застосування загальних засад призначення покарання проявляється у необхідності врахування судом пом'якшуючих обставин, передбачених п. 1-2¹ ч. 1 ст. 66 КК України, та у можливості врахування примирення винного з потерпілим на підставі ч. 2 ст. 66 КК України. Крім того, визначено, що навіть часткове відшкодування збитку або усунення заподіяної шкоди як форма прояву дійового каяття є достатнім для його врахування як обставини, що пом'якшує покарання. Це відрізняє відшкодування шкоди як пом'якшуючу обставину від схожого чинника як елемента підстави звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК). У статті обґрунтовано доцільність розглядати примирення винного із потерпілим як форму прояву ним дійового каяття і сформульовано рекомендацію щодо врахування цього як обставини, що пом'якшує покарання.

Вплив дійового каяття на застосування спеціальних правил призначення покарання проявляється у тому, що наявність його елементів у сукупності з іншими умовами дає суду підстави призначити менш суворе покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК України), а також знизити максимальний строк та розмір найбільш суворого покарання, передбаченого законом (ст. 69¹ КК України). Підтверджено, що в цілях застосування ст. 69¹ КК України немає потреби встановлювати наявність всіх пом'якшуючих обставин, передбачених п. 1 ч. 1 ст. 66 КК, а достатньо встановлення наявності хоча б однієї з них. Водночас обґрунтовано доцільність переліку підстав для застосування ст. 69¹ КК України шляхом додавання до неї надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення (п. 2¹ ч. 1 ст. 66 КК) як альтернативи добровільного відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди (п. 2 ч. 1 ст. 66 КК).

Ключові слова: дійове каяття, призначення покарання, обставини, що пом'якшують покарання, призначення покарання при дійовому каятті, загальні засади призначення покарання, спеціальні правила призначення покарання, примирення винного з потерпілим, призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання.

Mishchenko Erik E.,
Ph. D. Candidate of the Department of
Criminal Law of the Yaroslav Mudryi
National Law University,
Prosecutor of the Kyiv Local Prosecutor's Office № 7 of the city of Kyiv
ORCID 0000-0002-4019-559X
mishchenko.law@gmail.com

THE IMPLICATIONS OF ACTIVE REPENTANCE FOR THE IMPOSITION OF PUNISHMENT

Abstract

The purpose of the article is to study of the implications of active repentance for the sentencing. Such implications show themselves within two main directions through the established rules on the imposition of punishment. The first one requires a court to account for the active repentance while applying general principles of imposition of punishment. The second has to do with the application of the special rules of sentencing.

The article's scientific novelty is that it represents the results of the first comprehensive study of the implications of active repentance for sentencing.

Conclusions. *The active repentance, in particular, sincere repentance, assistance in solving the crime, compensation for the inflicted crime, and providing the first aid to the victim, is defined as a set of mitigating circumstances that a court is required to account for when deciding on appropriate punishment (Art. 66, Sec. 1, Par. 1-2¹ of the Criminal Code of Ukraine (CCU)). It has been proved that even partial compensation for the inflicted damage is sufficient to take it into account as a mitigating circumstance. This distinguishes compensation for damages as a mitigating circumstance from a similar precondition for the release from criminal liability due to the active repentance (Art. 45 of the CCU). The article substantiates the expediency of considering the perpetrator's reconciliation with the victim as a form of active repentance and recommends courts to consider such an extenuating circumstance and mitigate the punishment accordingly (Art. 66 Sec. 2 of the CCU).*

The implications of active repentance for the special rules of sentencing are most visible when it appears in conjunction with other conditions like confession, various mitigating circumstances, or at the very least, the absence of aggravating ones. Specifically, active repentance may enable the court to impose less severe punishment than provided by law (Art. 69 of the CCU) or reduce the maximum by 1/3 (Art. 69¹ of the CCU). It has been confirmed that to apply Art. 69¹ of the CCU, there is no need to establish all mitigating circumstances provided for in Art. 66, Sec. 1 par. 1 of the CCU; it is sufficient to specify the presence of at least one of them.

The article argues that it would be beneficial to expand the list of grounds for the application of Art. 69¹ of the CCU by adding medical or other assistance to the victim immediately after the commission of a crime as an alternative to compensation of inflicted damage.

Key words: *active repentance, sentencing, mitigating circumstances, general principles of sentencing, special rules of sentencing, reconciliation of the perpetrator with the victim.*

Постановка проблеми. Традиційним для кримінального права є розуміння дійового каяття як підстави для звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 45 КК. У той же час, за цілком справедливим твердженням М. Є. Григор'євої, у кримінально-правовій літературі та судовій практиці термін «дійове каяття» вживається у подвійному значенні, а саме, як: а) сукупність елементів, які є підставою для звільнення особи від кримінальної відповідальності за ст. 45 КК України (далі – КК), та б) окремі елементи, що складають зміст самого цього поняття – з'явлення із зізнанням, щирий осуд особою свого діяння, визнання нею власної провини, добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди тощо [1, с. 35, 38–39].

У кримінально-правовій науці відсутнє узгоджене розуміння того, які ж саме прояви

поведінки винного можуть розглядатися як форми прояву дійового каяття. Інакше кажучи, виникає питання, чи існує вичерпний перелік діянь (форм поведінки особи), які становлять зміст дійового каяття. Не вдаючись наразі до більш глибокої аргументації, зазначимо, що вважаємо недоцільним обмеження змісту дійового каяття певним вичерпним переліком дій особи. Натомість, при оцінці того, чи становить та чи інша форма позитивної посткримінальної поведінки винного прояв дійового каяття, видається доцільним звертати увагу на те, наскільки ця форма поведінки свідчить про щирий осуд особою вчиненого нею діяння [2], про активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення та намагання усунути заподіяну шкоду чи відшкодувати завдані збитки. Саме такий підхід, на нашу думку, дозволить встановити якісний критерій, що дозволить

відмежувати дійове каяття від інших схожих форм людської поведінки.

Формулювання мети статті. Зважаючи на міжінституціональний характер дійового каяття у кримінальному праві [3], навряд чи правильно було б недооцінювати його значення і для застосування норм і приписів інших інститутів кримінального права, зокрема інституту призначення покарання. Встановлення значення дійового каяття винного для призначення покарання і є **метою** цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дійового каяття досліджувалися у працях О. О. Житного, М. Є. Григор'євої, А. О. Булейка, В. В. Навроцької, В. В. Яроша, А. В. Боровика, О. М. Болюх, А. А. Саргсян, С. М. Шатиловича, О. В. Бриліантова, К. В. Авсеницької та інших дослідників. Проблеми врахування окремих форм прояву дійового каяття як обставин, що пом'якшують покарання, розглядалися у роботах Т. І. Нікіфорової [4, с. 34–57], В. В. Полтавець [5, с. 146–166], Є. Ю. Самойленка [6], Н. С. Александрової [7, с. 198–214], Р. В. Соловійова [8, с. 68–93], А. В. Шидловського [9, с. 251–260] та інших вчених. Утім, комплексні дослідження впливу дійового каяття на призначення покарання наразі відсутні.

Виклад основного матеріалу. Аналіз положень КК дозволяє дійти висновку, що вплив дійового каяття на призначення винному покарання, тобто на обрання судом певного його виду та конкретної міри відбувається у двох основних напрямках, оскільки дійове каяття має значення для застосування як а) загальних засад призначення покарання, так і б) спеціальних правил його призначення. Розглядати ці два напрямки впливу видається доцільним окремо.

1. Закон (ст. 65 КК), з-поміж інших загальних засад призначення покарання, зобов'язує суд враховувати й обставини, що пом'якшують покарання (п. 3 ч. 1 ст. 65 КК). Серед цих обставин, передбачених ст. 66 КК, три чинники утворюють елементи дійового каяття:

– з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 66 КК);

– добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди (п. 2 ч. 1 ст. 66 КК);

– надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення (п. 2¹ ч. 1 ст. 66 КК).

З'явлення із зізнанням полягає в особистому, добровільному повідомленні (усному або письмовому) до органів досудового розслідування, прокурору або суду про підготовлене, вчинюване чи вчинене кримінальне правопорушення до моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні нею кримінального правопорушення [10, с. 255–256]. З точки зору кримінального права, ця форма дійового каяття обмежується лише фактом самостійного, добровільного та своєчасного повідомлення належного органу про факт вчинення кримінального правопорушення і не включає в себе подальших дій, спрямованих на сприяння у його розслідуванні та розкритті.

Як роз'яснив Пленум Верховного Суду України, щире каяття (розкаяння) характеризує суб'єктивне ставлення винного до вчиненого кримінального правопорушення, яке виявляється в тому, що він визнає свою провину, висловлює жаль із приводу вчиненого та бажання виправити ситуацію, що склалася [11, с. 22]. Верховний Суд надав достатньо широке, хоча, на нашу думку, й не зовсім послідовне тлумачення щирого каяття, яке вже було предметом окремого наукового аналізу [2]. З огляду на це лише зазначимо, що для визнання щирого каяття наявним завжди вимагається встановлення судом такої сукупності його проявів, як визнання своєї провини (а не вини); надання правдивих показань, жаль про вчинене та бажання виправлення ситуації, що склалася. Незгода винного із кваліфікацією його діяння органами досудового розслідування не перешкоджає можливості його щирого каяття. Інші ж прояви щирого каяття, такі як бажання чи готовність нести відповідальність, хоча інколи і враховуються судом при вирішенні питання про наявність каяття, але не одержали однозначної правової оцінки та більшою мірою є факультативними чинниками, які можуть враховуватися судом.

Активним сприянням розкриттю кримінального правопорушення слід вважати надання особою органам дізнання або досудового слідства будь-якої допомоги в установленні невідомих їм обставин спра-

ви [11, с. 22]. Дослідження судової практики свідчить, що суди в цілому досить часто ототожнюють щире каяття та активне сприяння розслідуванню кримінального правопорушення, зазначаючи, що елементи другого вказують на наявність першого. Так, у одній із постанов Верховний Суд вказував на те, що правдива розповідь про всі обставини вчиненого є чинником, який свідчить про наявність щирого осуду, а не активного сприяння розслідуванню кримінального правопорушення [12]. Такий підхід видається помилковим, оскільки нівелює самостійний характер активного сприяння розслідуванню кримінального правопорушення як окремої обставини, що пом'якшує покарання. На самостійний і альтернативний характер обставин, передбачених у п. 1 ч. 1 ст. 66 КК, вказував і сам Верховний Суд [13].

І щире каяття, і активне сприяння розслідуванню кримінального правопорушення як обставини, що пом'якшують покарання, мають той самий кримінально-правовий зміст, характерний для аналогічних елементів підстави застосування ст. 45 КК. Натомість, інший елемент дійового каяття – добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди як обставина, що пом'якшує покарання, – є ширшою за її еквівалент у ст. 45 КК. Справа в тому, що п. 2 ч. 2 ст. 66 КК не вимагає від обвинуваченого здійснення *повного* відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди для врахування цієї обставини як такої, що пом'якшує покарання. Хоча Верховний Суд ніколи не висловлював безпосередньо свою позицію про те, що часткове відшкодування збитку чи усунення шкоди є достатнім для встановлення пом'якшуючої обставини, передбаченої п. 2 ч. 2 ст. 66 КК, однак у низці власних рішень неодноразово погоджувався із подібною практикою нижчестоящих судів [14; 15; 16].

Окремою формою прояву дійового каяття слід визнати й надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення (п. 2¹ ч. 1 ст. 66 КК). Такі дії особи також є формою прояву позитивної посткримінальної поведінки, спрямованої на своєрідне «відшкодування» або, як мінімум, мінімізацію заподіяної шкоди потерпілому.

Говорячи про вплив дійового каяття на загальні засади призначення покаран-

ня, неможливо оминати й інше питання: чи можливі які-небудь форми дійового каяття, які не передбачені у п. 1-2¹ ч. 1 ст. 66 КК, і які суд може визнати такими, що пом'якшують покарання, на підставі ч. 2 ст. 66 КК? С. В. Гізімчук та Т. Г. Назаренко вказують, що до найбільш розповсюджених обставин, що визнаються судами як такі, що пом'якшують покарання на підставі ч. 2 ст. 66 КК, належать визнання особою своєї вини у вчиненні кримінального правопорушення, похилий вік винного, його позитивні характеристики, хворобливий стан та наявність утриманців [17, с. 67]. Оскільки із усіх наведених обставин лише визнання особою своєї вини у вчиненні кримінального правопорушення стосується посткримінальної поведінки, то вважаємо за доцільне обмежитись аналізом лише цього чиннику.

Слід підтримати думку Т. І. Іванюк про те, що визнання особою своєї вини у вчиненому не повинно враховуватися судами як самостійна пом'якшуюча обставина [18, с. 236].

По-перше, саме по собі визнання вини ще не свідчить про щирий осуд особою вчиненого та бажання виправити ситуацію, а отже, не може (на відміну від визнання власної провини) вважатися елементом дійового каяття.

По-друге, сам по собі факт визнання вини не характеризує ані ступінь тяжкості вчиненого діяння, ані особу винного, а отже, не свідчить про будь-яку зміну в небезпечності вчиненого чи особі винного.

По-третє, визнання вини певною мірою полегшує роботу органів досудового розслідування зі встановлення істини у справі, а отже, можливість врахування такої обставини як пом'якшуючої несе ризик створення своєрідного механізму «підштовхування» обвинуваченого до визнання ним своєї вини навіть у неоднозначних, з точки зору кримінального закону, ситуаціях (вчинення діяння у стані необхідної оборони чи крайньої необхідності тощо).

Іншою обставиною, яка не передбачена КК як пом'якшуюча, але може виступати елементом дійового каяття, є примирення винного з потерпілим. Чинний КК розглядає примирення винного з потерпілим як підставу для звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 46 КК) та в контексті мож-

ливого укладання угоди між сторонами (ч. 5 ст. 65, ч. 2 ст. 75 КК). У той же час, не складно уявити ситуації, у яких винний докладає зусиль задля того, щоб добитися прощення з боку потерпілого, і примирення дійсно відбувається, але не знаходить свого процесуального оформлення у формі угоди. На нашу думку, за таких обставин примирення між винним і потерпілим у справах про умисні нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі злочини може визнаватися судом як самостійна обставина, що пом'якшує покарання на підставі ч. 2 ст. 66 КК. Зміст цієї обставини не охоплюється положеннями п. 1–2 ч. 1 ст. 66 КК, але вона, безумовно, є проявом позитивної посткримінальної поведінки особи, яка спрямована на усунення чи зменшення заподіяної шкоди.

Кримінальний закон, однак, при формулюванні загальних засад призначення покарання не містить жодних приписів стосовно того, як саме (або ж з яким коефіцієнтом) розглянуті обставини впливають на призначення судом покарання в бік його зниження. Доцільність запровадження таких приписів – це питання окремої наукової дискусії. Утім, елементи дійового каяття мають значно більш визначений вплив на застосування спеціальних правил призначення покарання.

2. Вплив елементів дійового каяття на застосування спеціальних правил призначення покарання носить подвійний характер.

По-перше, за наявності обставин, що пом'якшують покарання, передбачених п. 1 та 2 ч. 1 ст. 66 КК, та відсутності обставин, що обтяжують покарання, а також при визнанні обвинуваченим своєї вини, строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК (ст. 69¹ КК).

По-друге, наявність вищезгаданих пом'якшуючих обставин може свідчити про істотне зниження ступеня тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, а також позитивно характеризувати особу винного, що надає суду право призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК).

Слід висловити декілька застережень стосовно застосування ст. 69¹ КК. По-перше, для її застосування й, відповідно, знижен-

ня максимального розміру покарання, що може бути призначене судом, немає потреби, як справедливо зазначав ще в рік появи цієї норми в КК В. І. Тютюгін [19, с. 244], у встановленні всіх елементів дійового каяття, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 66 КК. Для наявності цього елемента підстави застосування ст. 69¹ достатньо встановити хоча б один із елементів дійового каяття: з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення. По-друге, встановлення такого елемента дійового каяття як відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди є необхідним лише в тих випадках, коли в результаті вчиненого кримінального правопорушення шкода була заподіяна. Якщо ж діяння є безнаслідковим, то відсутність вищезазначеного елемента дійового каяття не перешкоджає застосуванню ст. 69¹ КК.

Уявляється, що слід також підтримати позицію Є. Ю. Самойленка [6, с. 15] та В. В. Полтавець [20, с. 290] про необхідність законодавчого закріплення надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення (п. 2¹ ч. 1 ст. 66 КК) як альтернативного елемента підстави для застосування ст. 69¹ КК, бо вчинення подібних дій винним є таким самим елементом дійового каяття, як і добровільне відшкодування завданого збитку, та може свідчити про щирий осуд особою свого діяння. Виключення цієї обставини із підстави застосування привілейованої норми про призначення покарання носить дискримінаційний характер.

Слід звернути увагу й ще на одну особливість впливу елементів дійового каяття на призначення покарання. Формулювання кримінального закону роблять обставини, передбачені у п. 1 та 2 ч. 1 ст. 66 КК, чи не єдиними із усіх пом'якшуючих обставин, які одночасно здійснюють багатовекторний вплив на призначуване судом покарання. Справа в тому, що кримінальний закон по суті зобов'язує суд одночасно дотримуватися приписів ст. 69¹ КК щодо обмеження максимального строку або розміру найбільш суворого основного покарання, яке може він призначити, і враховувати розглядувані обставини при застосуванні загальних засад призначення покарання (ст. 66 КК), що за інших рівних умов матиме наслідком призначення

судом покарання ближче до нижньої межі санкції. Насамкінець, суд *може* ще раз врахувати обставини, передбачені п. 1 та 2 ст. 66 КК, для застосування положень ст. 69 КК та призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.

Висновки. 1. Вплив дійового каяття на призначення покарання відбувається у двох основних напрямках. По-перше, через загальні засади призначення покарання, які зобов'язують суд враховувати такі елементи дійового каяття винного, як з'явлення із зізнанням, щирий осуд вчиненого ним діяння, активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення, добровільне відшкодування шкоди, а також надання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення (п. 1-2¹ ч. 1 ст. 66 КК). По-друге, наявність елементів дійового каяття (в сукупності з іншими чинниками) виступає підставою для застосування спеціальних правил призначення покарання, передбачених у ст. 69¹ та 69 КК.

2. Надання обвинуваченим правдивих показань у справі є формою активного сприяння розкриттю кримінального правопорушення, а не формою щирого каяття. Така поведінка може свідчити і про щирий осуд особою свого діяння, але самого лише факту надання правдивих показань недостатньо для встановлення щирого осуду. Крім передбачених у п. 1-2¹ ч. 1 ст. 66 КК елементів дійового каяття, які виступають обставинами, що пом'якшують покарання, доцільно визнавати обставиною, що пом'якшує покарання на підставі ч. 2 ст. 66 КК, і примирення винного із потерпілим. Зміст примирення між винним і потерпілим не вичерпується положеннями п. 1-2 ч. 1 ст. 66 КК, але воно, безумовно, є проявом позитивної посткримінальної поведінки особи та заслуговує на схвальну оцінку держави.

3. Для застосування положень ст. 69¹ КК немає потреби встановлювати наявність всіх передбачених п. 1 ч. 1 ст. 66 КК обставин, що пом'якшують покарання. Оскільки такі обставини мають самостійний і альтернативний характер, то достатнім є встановлення наявності хоча б однієї з них.

4. Доцільним є розширення переліку підстав для застосування ст. 69¹ КК за рахунок додавання до неї такого чинника, як на-

дання медичної або іншої допомоги потерпілому безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення (п. 2¹ ч. 1 ст. 66 КК) як альтернативи до добровільного відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди (п. 2 ч. 1 ст. 66 КК).

Список використаних джерел:

1. Григор'єва М. Є. Звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з її дійовим каяттям: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2007. 204 с.

2. Міщенко Е. Е. Розуміння щирого каяття у рішеннях верховного суду: теоретичний аналіз. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 2(14). С. 73-87.

3. Міщенко Е. Е. Місце дійового каяття в системі кримінального права. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 218-225.

4. Нікіфорова Т. І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України. Харків: Харків юридичний, 2009. 208 с.

5. Полтавець В. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним законодавством України: монографія / МВС України, Луг. Акад. внутр. справ ім. 10-річчя незалежності України. Луганськ: РВВ ЛАВС, 2005. 240 с.

6. Самойленко Є. Ю. Призначення покарання за наявності обставин, що його пом'якшують, за кримінальним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2013. 20 с.

7. Александрова Н. С. Деятельное раскаяние и его уголовно-правовое значение: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Ульяновск, 2001. 239 с.

8. Соловьёв Р. В. Уголовно-правовое значение деятельного раскаяния: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2001. 195 с.

9. Шидловский А. В. Смягчающие ответственность обстоятельства в законе и судебной практике. *Право и демократия*. Вып. 15. Минск: БГУ, 2004. С. 251-260.

10. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 т. / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна.

5-те вид., допов. Т. 1: Загальна частина. Харків : Право, 2013. 376 с.

11. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. *Вісник Верховного Суду України*. 2008. № 1. С. 22–23

12. Постанова Верховного Суду від 30 жовтня 2018 року у справі № 559/1037/16-к (провадження № 51-3612км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77654034> (Дата звернення: 01.12.2020).

13. Постанова Верховного Суду від 7 листопада 2018 року у справі № 297/562/17 (провадження № 51-329км18). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77870634> (Дата звернення: 15.12.2020).

14. Постанова Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 558/189/17 (провадження № 51-6511км18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79298321> (Дата звернення: 15.12.2020).

15. Постанова Верховного Суду від 4 березня 2020 року у справі № 287/455/18-к (провадження № 51-6192км19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88048231> (Дата звернення: 15.12.2020).

16. Постанова Верховного Суду від 31 жовтня 2019 року у справі № 200/7261/18 (провадження № 51-5385ск19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85354434> (Дата звернення: 15.12.2020).

17. Гізімчук С. В., Назаренко Т. Г. Проблеми застосування обставин, що не передбачені ст. 66 КК України (на підставі матеріалів судової практики). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2018. № 1(10). С. 64–80.

18. Іванюк Т. І. Врахування судом обставин, які пом'якшують покарання, не передбачених КК України. *Університетські наукові записки*. 2006. № 1. С. 234–237.

19. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Вид. 4-те, доповн. Харків: ТОВ «Одіссей», 2008. 1208 с.

20. Полтавець В. В. Врахування судом обставин, що пом'якшують покарання. *Право і суспільство*. 2014. № 4. С. 287–294.

References:

1. Hryhor'ieva, M. Ye. (2007). *Zvinnennia osoby vid kryminalnoi vidpovidalnosti u zviyazku z yii diiovym kaiattiam*: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08 / Natsionalna yurydychna akademiia Ukrainy im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv [in Ukrainian].

2. Mishchenko, E. E. (2020). Rozuminnia shchyroho kaiattia u rishenniakh verkhovnoho sudu: teoretychnyi analiz. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*, 2(14), 73–87 [in Ukrainian].

3. Mishchenko, E. E. (2017). Mistse diiovoho kaiattia v systemi kryminalnoho prava. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 4, 218–225 [in Ukrainian].

4. Nikiforova, T. I. (2009). *Obstavyny, yaki pomiahshuiut pokarannia, za kryminalnym pravom Ukrainy*. Kharkiv: Kharkiv yurydychnyi [in Ukrainian].

5. Poltavets, V. V. (2005). *Zahalni zasady pryznachennia pokarannia za kryminalnym zakonodavstvom Ukrainy* / MVS Ukrainy, Luh. Akad. vnutr. sprav im. 10-richchia nezalezhnosti Ukrainy. Luhansk: RVV LAVS [in Ukrainian].

6. Samoilenko, Ye. Yu. (2013). *Pryznachennia pokarannia za naiavnosti obstavyn, shcho yoho pomiakshuiut, za kryminalnym pravom Ukrainy*: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08. Kharkiv [in Ukrainian].

7. Aleksandrova, N. S. (2001). *Deiatelnoe raskaianye i eho uholovno-pravovoe znachenije*: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08. Ulianovsk [in Russian].

8. Solovyov, R. V. (2001). *Uholovno-pravovoe znachenije deiatelnogo raskaianyia*: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08. Moskva [in Russian].

9. Shydlovskiy, A. V. (2004). Smiahchaiushchiye otvetstvennost obstoiatelstva v zakone i sudebnoi praktyke. *Pravo i demokratiya*, Vyp. 15, 251–260. Mynsk: BHU [in Russian].

10. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy: naukovopraktychnyi komentar*: u 2 t. (2013). / Yu. V. Baulin, V. I. Borysov, V. I. Tiutiuhin ta in.; za zah. red. V. Ya. Tatsiia, V. I. Borysova, V. I. Tiutiuhina. 5-te vyd., dopov. T. 1: Zahalna chastyna. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

11. Plenum Verkhovnoho Sudu Ukrainy. (2008). *Pro praktyku zastosuvannia sudamy Ukrainy zakonodavstva pro zvinnennia osoby*

vid kryminalnoi vidpovidalnosti: Postanova vid 23 hrudnia 2005 r. *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*, 1, 22–23 [in Ukrainian].

12. Verkhovniy Sud. (2018). Postanova vid 30 zhovtnia 2018 roku u spravi № 559/1037/16-k (*provadzhennia № 51-3612km18*). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77654034> (Last accessed: 01.12.2020) [in Ukrainian].

13. Verkhovniy Sud. (2018). Postanova vid 7 lystopada 2018 roku u spravi № 297/562/17 (*provadzhennia № 51-329km18*). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77870634> (Last accessed: 15.12.2020) [in Ukrainian].

14. Verkhovniy Sud. (2019). Postanova vid 16 sichnia 2019 roku u spravi № 558/189/17 (*provadzhennia № 51-6511km18*). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79298321> (Last accessed: 15.12.2020) [in Ukrainian].

15. Verkhovniy Sud. (2020). Postanova vid 4 bereznia 2020 roku u spravi № 287/455/18-k (*provadzhennia № 51-6192km19*). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88048231> (Last accessed: 15.12.2020) [in Ukrainian].

16. Verkhovniy Sud. (2019). Postanova vid 31 zhovtnia 2019 roku u spravi № 200/7261/18 (*provadzhennia № 51-5385sk19*). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85354434> (Last accessed: 15.12.2020) [in Ukrainian].

17. Hizimchuk, S. V., Nazarenko, T. H. (2018). Problemy zastosuvannia obstavyn, shcho ne peredbacheni st. 66 KK Ukrainy (na pidstavi materialiv sudovoi praktyky). *Visnyk Asotsiatsii kryminalnogo prava Ukrainy*, 1(10), 64–80 [in Ukrainian].

18. Ivaniuk, T. I. (2006). Vrakhuvannia sudom obstavyn, yaki pomiakshuiut pokarannia, ne peredbachenykh KK Ukrainy. *Universytetski naukovi zapysky*, 1, 234–237 [in Ukrainian].

19. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Naukovo-praktychnyi komentar*. (2008). / Yu. V. Baulin, V. I. Borysov, S. B. Havrysh ta in; za zah. red V. V. Stashysa, V. Ya. Tatsiia. Vyd. 4-te, dopovn. Kharkiv: TOV «Odissei» [in Ukrainian].

20. Poltavets, V. V. (2014). Vrakhuvannia sudom obstavyn, shcho pomiakshuiut pokarannia. *Pravo i suspilstvo*, 4, 287–294 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 28 грудня 2020 р.